

Пісня пісень (стислий переказ)

Шолом-Алейхем

Частина перша

БУЗЯ

1

Бузя — пестливе ім'я, створене з Естер-Люби: Любузя — Бузя... Вона менша за мене на один чи два роки, а нам обом нема ще й двадцяти літ.

Мій старший брат Беня жив на селі, орендував млин, умів добре стріляти, їздити верхи на коні і плавав, як чортяка. Але це ніби про нього сказано у приказці: "Усі гарні плавці потопають". Беня потонув у річці і залишив молоду вдову з дитиною. Вдова вийшла заміж і поїхала десь далеко, а дитину привезли до нас.

То була Бузя.

2

Мої батьки любили Бузю, як рідну дитину. "Вони знайшли в ній розраду від великого горя". А я? Чому без неї мені їжа не лізе в горло, а як вона приходить, стає світло в усіх куточках? Чому я при ній опускаю очі і плачу, як вона глузує?

3

Я довго чекав жадане свято — пасху. Тоді я буду грати з Бузею в горіхи, ходитиму до річки, пускатиму каченят на воду. Коли я їй кажу про це, вона сміється, бо не вірить мені ні на крихту. Нехай лишень настане пасха, "я їй покажу такі штуки, що вона аж зачудується".

4

На пасху "нас обох одягли у царські вбрання". "Я дивлюсь на Бузю і згадую "Пісню пісень"... стих за стихом: " Прекрасна ти, подруго моя— о яка ж ти гарна! Очі твої — голубки, волосся — стадо кіз, що спускаються вниз з гори, зубки в тебе—отара білих ягнят, що з річки виходять одно в одного, губки — пурпурова стрічка, мова твоя, як мед, солодка".

5

Чудовий переддень пасхи. Сонячна година. "Пісня повітря".

Мати насипала нам повні кишені горіхів, але наказала їх не лузати перед вечерею. "Ми виходимо з дому... Надворі добре. Надворі любо". Сонце вже дивиться вниз на околиці міста. "Широко, просторо й привільно навколо". Де-не-де визирає зелена травичка, з вереском пролітає зграя ластівок, і я знову згадую "Пісню пісень": "Паростки-травички вже з'явилися на землі, пора соловейка настала, і голос першої літньої пташки залунав у нашій країні".

6

"З міста долинає дивний гомін". Люди готуються до пасхи.

"У цю мить весь світ набуває в моїх очах зовсім іншого вигляду". Наш двір — замок, хата — палац, я — принц, Бузя — принцеса, колоди біля хати — кедри й буки з "Пісні

пісень", кішка — одна з польових ланей, горбок за синагогою — гора Лівану. Жінки й дівчата на подвір'ї — дочки Єрусалима. "Все-все з "Пісні пісень"".

Бузя не відстає від мене ні на крок. "Я не можу ходити поволі, мене підносить у повітря... Я стрибаю на колоді, з однієї колоди на іншу. Бузя стрибає зі мною разом..."

— Доки ще будемо стрибати? — питає Бузя.

— "Поки день холодом дише і тіні простягаються", — відповідаю їй мовою "Пісні пісень". — Ти втомилась, а я — ні!"

7

"Бузя не вмє робити того, що я вмю". Я щасливий, і разом з тим мені жаль її. "Бузя має таку звичку: весела... а потім раптом... заплаче". За ким вона плаче? За батьком? За матір'ю, яка покинула її? Бузя ніколи не говорить про неї, але не любить матір. А я не люблю, коли Бузя засмучена. "Сідаю коло неї на колодки і намагаюсь розвіяти її сумні думки".

8

"Я держу руки в кишенях, торохчу горіхами і кажу їй: "Вгадай, що я можу зробити, коли схочу?" Я говорю, що можу зробити так, що всі її горіхи перейдуть до мене, бо я знаю чарівне слово. Вона недовірко дивиться на мене, а я почуваю себе всесильним і розповідаю їй про кабалу. За допомогою кабали можна зробити так, щоб я тебе бачив, а ти мене ні... Можна добути вино з каменя і золото із стіни... Можна знятися аж до хмар і ще вище хмар!..."

9

Знятися з Бузею у височінь і полетіти далеко за океан — це була одна з моїх улюблених мрій. За океаном починається країна добрих карликів, які живляться тільки цукерками і мигдалевим молоком. Вони дуже гостинні, люблять співати, танцювати, грати на сопілках. Гостей карлики "обдаровують найкоштовнішим вбранням", а в кишені напихають діаманти, що валяються у них на дорогах.

Бузя не вірила моїм розповідям про карликів, а я сказав, що чув про них у хедері.

10

Бузя не вірить у чудеса, які можна творити за допомогою кабали. Вона, здається, кепкує з мене, показуючи всі свої зубки-перлики. Щоб переконати її, я говорю, що за допомогою кабали я зможу привести сюди її матір верхи на помелі. Від цих слів "хмаринка насунула на її гарне, ясне личко, і мені здається, що сонце раптом сховалось... Не треба було мені торкатися болячки, згадуючи її матір". Я хочу помиритися з нею, хочу сказати їй мовою "Пісні пісень": "Повернися, повернися, Суламіф, — обернись до мене, Бузю!..." Раптом чую голос з хати:

— Шимек! Шимек!

"То мати кличе мене, щоб я пішов з татом до синагоги".

11

"Іти з татом до синагоги — хіба є більша насолода?" Та я затримуюсь біля Бузі і признаюся, що сказав їй неправду. "Зробити за допомогою кабали так, щоб хтось інший летів, — цього не можна". Але я можу полетіти сам аж до Крижаного моря.

Я пояснюю Бузі, що "Крижане море — це Льодовитий океан, вода там густа, як драгли, і солоні, як ропа". Люди, потрапивши туди, не зможуть ніколи звідти повернутися. Я полечу понад морем, як орел, аж до суходолу, пролечу над дванадцятьма високими горами, що пашать вогнем, пройду пішки сім миль, дійду до дрімучого лісу, перепливу струмочок і відрахую сім раз по сім. Тоді з'явиться "переді мною старезний дідок з довгою бородою і запитає: "Яке твоє бажання?" Я захочу побачити зачаровану царівну у кришталевому палаці. Потім я визволю її.

"Не треба летіти так далеко... Послухайся мене, не треба!" , — говорить Бузя.

Я дивлюся у вічі Бузі і бачу в них золоте сонце, що прощається з днем. Гомін ущухає. На вулиці немає жодної людини. "У вікнах хатинок з'являються вогники святкових свічок. Дивна, урочиста тиша огортає нас з Бузею.

— Шимек! Шимек!"

"Уже третій раз мати кличе мене, щоб я пішов з татом до синагоги... Бузя почула, що мене кличуть, — вона вириває свою руку, схоплюється і жене мене:

— Шимек, вже час. Іди! Іди!.."

Кидаю на неї останній погляд. У цей чарівний вечір вона здається мені зачарованою принцесою. Я зупиняюсь, "але вона показує рукою: "Іди! Іди!.." І мені здається, що вона мені каже мовою "Пісні пісень": "Біжи, мій милий, біжи, мій коханий! І будь подібний до оленя або до сарни на горах запашних!"

Частина друга

ЙДЕМО ПО ЗЕЛЕНЬ

День перед зеленими святами.

Ми з Бузею швидко сходимо на гору. За горою біжить річечка, над нею стелеться кладка з дощок. "Річка тече, жаби кумкають, дошки хитаються.. ." А далі починається рай, починаються мої маєтки — левада, "велике поле, що простягається, тягнеться без кінця, без краю". Там найкращі запахи, там у мене є безліч дерев, горбок, на якому хочу — сиджу, хочу — кажу чарівне слово, здіймаюся й лечу за чорні гори.

— А звідти, — перебиває мене Бузя, — ти йдеш сім миль пішки, поки не приходиш до маленької річечки?

— Ні, до дрімучого лісу, потім до річечки.

— Річечку ти перепливаєш і одлічуєш сім разів по сім.

— І з'являється старезний дід з довгою бородою...

— Він питає тебе: "Яке твоє бажання?"

— А я кажу: "Поведи мене до царівни..."

"Бузя вириває свою руку з моєї руки" і біжить... Вона не любить царівни. Всі казки вона любить, тільки не про царівну..."

"Ха-ха-ха! Всі гадають, що я й Бузя — це брат і сестра", бо вона дочка мого загиблого брата. "А ми вдвох живемо, як брат і сестра, і любимося, як брат і сестра... Чому ж Бузя мене соромиться?"

"Одного разу ми залишились удвох" — на цілу хату. Я розповідаю їй казки з "Тисячі і однієї ночі". Її рука в моїй руці. Раптом вона вириває свою руку. "Чому, Бузю? Чому не можна триматися за руки? Хіба ми не брат і сестра?" — питаю її. "Е, коли б ми були братом і сестрою", — проказує Бузя, і мені вчуваються слова з "Пісні пісень": "О, коли б ти був мені братом рідним, — чом ти мені не брат?!"

3

Переддень зелених свят. Ми біжимо з гори. Бузя гнівається на мене за царівну. Вона не дає мені своєї руки. Вона соромиться. Чому вона почервоніла? І знову в пам'яті зринають рядки із "Пісні пісень": "Ходімо, мій милий, ходімо, любий мій. Ходімо ген-ген у поле..."

4

"Річка дзюрчить, жаби кумкають, дошки хилитаються, а Бузя тремтить". Вона боїться переходити через річку по містку. Я обіймаю її, і ми переходимо на той бік. Вона мовчить, а мені вчуваються слова з "Пісні пісень": "Я належу другові моєму, а друг мій належить мені — я твоя, а ти мій..."

Я не знаю куди мені дивитися: чи в шатро блакитного неба, чи на зелену ковдру долини, чи в Бузині гарні, великі очі, у яких заховані глибока туга, біль, образа на матір, яка покинула її.

"Моя мати — це її мати. Мій батько — це її батько". Вони люблять її, як рідну, і ні в чому не можуть відмовити. Вони навіть дозволили піти нам за річку на леваду. Мати й батько, може, двадцять разів наказують мені, що "там є місток, а під містком вода — річка, річка, річка..."

5

Ми з Бузею, забувши про все, гасаємо по леваді. Я вихваляюся перед нею своїми маєтками: деревами, піском, горбком, з якого я, коли хочу, здіймаюся у повітря і лечу собі, як орел.

Бузя сміється з мене, а я ображаюсь. Тоді вона бере мене за руку — і образа вмиль зникає.

6

Ми сидимо на горбку, і я розповідаю казки. Я говорю їй, що через багато років ми станемо дорослими і поберемося... "Ми зараз же з допомогою чарівного слова здіймемося у повітря понад хмари і об'їдемо цілий світ". Побуваємо в усіх країнах і скрізь утнемо щось цікаве. І ніхто нас не побачить.

Бузя дуже хоче побувати там, де живе її мати, і утнути щось із вітчимом. Не з матір'ю, яка заїхала казна-куди й забула про дитину, а саме з її новим чоловіком.

7

Бузя плаче. Я картаю себе останніми словами за те, що нагадав їй про матір. Я хочу сказати їй мовою "Пісні пісень": "Покажи лице твоє, дай послухати твій голос..."

" Раптом... Звідки це сюди взялися батько і мати? "

8

Це вони прибїгли сюди довідатися, "чи не трапилося з нами, боронь боже, якесь лихо", адже тут місток, вода, річка.

"А де ж ваша зелень? " — питають батьки. Ми презираємося, і я наче чую слова із "Пісні пісень": "О, коли б ти був мені братом рідним!"

.....

"Ну що ж, обійдемося без зелені, — каже, усміхаючись, батько.— Головне, хвала Всевишньому, з дітьми нічого ке трапилось". Батьки щасливо усміхаються.

"Чудні, чудні люди — мої батьки!"

.....

Частина третя

ПІЄЇ НОЧІ

1

"Дорогому синові..." Так починався лист, у якому батько надсилав гроші, просив приїхати, бо соромно перед людьми, що єдиний син забув рідний дім. Ще в листі було повідомлено, що Бузя після зелених свят виходить заміж.

Батько писав гостро уперше з того часу, як ми розійшлися, не сварячись. "Я порушив його завіти. Пішов своєю дорогою — подався вчитися". Листи з дому були короткі, сухі, але у своєму царстві мрій я того не помічав. Та останній лист, де йшлося про весілля Бузі, мене збудив. Бузя, яка завжди була для мене зачарованою царівною, тепер чиясь наречена? "Чиясь, не моя?!"

2

"Щоразу, коли я бачив Бузю, я мусив згадати Суламіф, що в "Пісні пісень". Ми любилися, як брат і сестра. Я розповідав їй казки, і вона любила їх слухати. Лише одну казку Бузя не любила — "про царівну, яку зачарували, схопили з-під вінця і посадили у кришталевий палац на сім років, а я лечу визволяти її..."

"А тепер пишуть мені, що її треба поздоровити. Вона заручилася... Бузя — наречена! Чиясь наречена! Чиясь, не моя..."

3

"Того ж таки дня, коли одержав від батька листа, я сів і помчав додому".

Містечко зовсім не змінилося. "Бракувало тільки "Пісень пісень". Ні! Тепер тут уже не "пісне-пісенно", як було колись".

4

Дома "ніщо не змінилося й на волосинку". У батька тільки побільшало срібла у бороді, а в матері рум'яне личко пожовкло.

Бузя теж анітрохи не змінилась.

"Не стала іншою ні на волосинку. Виросла тільки. Виросла і краща стала... Очі — такі самі гарні, сині очі з "Пісні пісень". Тільки більш замислені, заглиблені, засмучені.

Як гляну на Бузю, пригадується вона колишня: святкові платтячка, маленькі черевики, очі голубки, волосся — стадо кіз, зубки — отара білих ягнят, губки —

пурпурова стрічка і, як мед, солодка мова.

5

Я поздоровляю Бузю. Шоки її почервоніли, а очі вона опустила. Чому?

"Говорити з нею — нема де". Поряд батько, мати, родичі, сусіди. Усі хочуть побачити мене, почути, де був і що чув. Я зустрічаюся з очима Бузі, і спадає мені на думку, як колись "Пісня пісень": "Сад замкнений, — сестра моя, наречена".

6

Буря і гнів проти себе в моїй душі. Я гніваюся на ті дурні, хлоп'ячі мрії, задля яких я покинув рідних, забув Бузю, утратив своє щастя, утратив навіки...

Утратив? Це неможливо. Хай тільки перекинуся з Бузею кількома словами. Але всі стоять круг мене, всі хочуть мене побачити й послухати, "всі оглядають мене, як ведмедя, як створіння з іншого світу".

Уважніше за всіх слухає мене батько. Він спокійний, але почуваю, що він ображений, адже я порушив батькові завіти, пішов своєю власною дорогою.

Мати із сльозами на очах стоїть і слухає мене, "ковтає, ковтає кожне моє слово".

Бузя разом з усіма дивиться мені в рота, ковтає кожне моє слово. Я намагаюся щось прочитати в її очах і нічогосінько не розумію.

7

"Потроху люди розходилися, і ми залишаємося самі: батько і мати, я і Бузя". Мати вносить знайому пасхальну тарілку, Бузя подає ніж і виделку. Все мені знайоме. Ніщо не змінилося. Хіба що напередодні свята ми тоді їли з Бузею з однієї тарілки. І повні кишені горіхів тоді дала нам мати. І ми взялися тоді за руки і полетіли, мов орли. І стрибали разом з колоди на колоду.

— Шимек, доки ми ще будемо бігати?

"А я відповідаю їй мовою "Пісні пісень":

— "Поки день холодом дише і тіні простягаються..."

8

Це було багато років тому. "Тепер Бузя виросла, стала дорослою. І я виріс, став дорослим. І нареченою Бузя стала, чиеюсь нареченою, чиеюсь, не моєю..."

Я хочу сказати їй мовою "Пісні пісень": "Покажи мені лице твоє, дай послухати твій голос". Я хочу почути у відповідь: "Ходімо, мій любий, ходімо, милий, вийдемо в поле — не тут, а надворі... надворі... Там я тобі скажу".

Я схоплююся і мимохідь кажу Бузі:

— Може, трохи прогуляємось. Я хочу побачити місто...

9

"Що це сталося з Бузею? Зашарілося її обличчя, наче полум'ям взялося. Але треба вже йти до синагоги. Ми починаємо переодягатися..."

Але що це з Бузею? Її лице згасло, як сонце, що заходить, як день, що меркне...

Про що думає тепер Бузя? Про мене, про матір, яка забула, що має дочку, про свого нареченого, якого, напевне, нав'язали їй наші батько й мати проти її волі?" Чи, може, вона лічить дні до весілля зі своїм любим нареченим, її обранцем? А мені вона лише

сестра.

"Ні. Сьогодні не зможу сказати Бузі ні слова, ні півслова навіть... Ми з батьком перевдягаємось і йдемо до синагоги".

10

Наша стара-стара синагога теж " не стала іншою ні на волосинку... Тільки трохи почорніли стіни... постаріли лави ".

"І парафіяни мало змінилися. Тільки трохи постаріли. Чорні бороди зробилися сиві. Рівні спini зігнулися". А наш старий рабин зовсім не змінився: "був білий як сніг і лишився білий як сніг".

Синагогальний служка Азріел так і залишився без будь-яких слідів бороди. Як і колись, він добре грюкає по столу, коли потрібно за ходом відправи. Правда, тепер вже не можна оглухнути, як раніше, від того грюкання.

Колись, багато років тому, моя маленька душа ширяла разом з ангелами під розмальованими склепіннями. Тут я разом з батьком ревно і палко молився.

11

І от знову всі моляться ревно і палко, але мої думки далекі від молитви. Я хотів молитися разом з усіма, але в молитовнику натрапляю на "Пісню пісень": "Прекрасна ти; подруго моя! О, яка ж ти гарна! Очі твої — голубки..."

І знову: "Прийшов я в мій сад, сестро моя, наречена... Назбирав я мірри, нюхав зілля моє, їв мед мій, напився вина..."

Але що я вигадую? "Сад — не мій сад. Бузя — не моя наречена. Бузя чиясь наречена. Чиясь, не моя!.." Як я міг допустити це? Хіба ж вона не писала, що чекає мене? Чого ж я відкладав зустріч так довго, аж поки вона кинула писати?

13

Із привітаннями ми входимо з батьком до хати. Із привітаннями Бузя й мати зустрічають нас. Ніщо не стало іншим ані на волосинку.

"Як багато років тому, так і тепер, цієї ночі, наша хата повна принади... Святковий блиск розлився по нашій хаті": скатертина, як свіжий сніг, свічки ясніють у срібних свічниках, мама, мов цариця, а Бузя — царівна з "Пісні пісень".

"Шкода, що "царевича" посадили так далеко від "царівни", що не можна, як раніше, розказати казочку про зачаровану царівну, що сиділа у кришталевому палаці сім років і чекала, поки хтось врятує її..."

14

Казки були багато років тому. "Тепер царівна вже виросла, стала доросла. І царевич виріс, став дорослий". Ми з батьком уголос читаємо агаду (молитовник), а Бузя і мати пошепки повторюють вірш за віршем. Батько доходить до "Пісні пісень": "І води великі — ніякі води не загасять кохання..." — і я підхоплюю: "І ріки не змиють — і річки не можуть його затопити..."

Батько, зморений чотирма чашами вина, куняє і потроху засинає. Делікатно, зворушливо мати будить його і відводить спати, а ми з Бузею можемо перекинутися декількома словами.

Я пропоную піти прогулятися і поговорити, але Бузя відповідає, що завтра ми про все поговоримо. Я підходжу до неї, відчуваю знайомий запах її волосся, і на думку спадають слова з "Пісні пісень": "Мед тече з уст твоїх, наречена. Мед і молоко під язиком твоїм. А запах одягу твого — пахощі гори Лівану!.."

Далі ми вже говоримо тільки очима...

15

Надходить мати і веде мене в окрему кімнату. "Там мати розгладжує своїми гарними білими руками білу ковдру на моєму ліжку, а її губи шепочуть:

— Спи здоровенький, дитино моя, спи здоровенький..."

У цих словах стільки любові, що я готовий упасти перед нею на коліна. Але я цього не вартий. Тихо кажу їй:— "На добраніч", — і залишаюсь сам-один серед цієї ночі. "І я запитую себе: "Невже? Невже? Невже я навіки прогавив своє щастя? Невже я спалив чарівний палац і випустив царівну?"

"Тієї ночі я довідався про новину.

Я кохаю Бузю".

Частина четверта

У СУБОТУ ПІСЛЯ ЗЕЛЕНИХ СВЯТ

1

"І був вечір. І був ранок".

Того гарного, чудового ранку я встав перший. Ледве-ледве, неначе крилами ангела, торкався легкий, ще прохолодний вітерець напівсонної землі.

"Я прокинувся, і перша моя думка була: Бузя!"

2

Бузя — це донька мого загиблого брата Вені. Ми зростали, як брат і сестра. І любилися, як брат і сестра.

"Промайнули роки. Я пішов з дому проти волі моїх батьків", а повернувся, коли отримав листа з дому з вістю, що Бузя вже заручена.

"І застав я Бузю вже дорослу і гарну, ще кращу, ніж була колись. І гнів спалахнув у моєму серці проти самого себе, що задля хлоп'ячих золотих мрій я покинув батька, матір і втратив своє щастя".

Повернувшись, я побачив Бузю і зрозумів, що кохаю її тією святою, пекельною любов'ю, яку так гарно оспівано в "Пісні пісень": "Бо дужа, як смерть, любов, люті, як пекло, ревності, стріли її — стріли вогняні. Вона — полум'я Господне".

3

Я помилявся: моя мати прокинулася раніше від мене. Вона наливає чаю і подає мені своїми гарними білими руками.

Вона сідає навпроти мене і тихо говорить, що батько старіє, дуже кашляє і вперто відмовляється йти до лікаря.

Отак нишком мати розповідає мені, скільки вони намучилися з Бузею, поки вона дала згоду вийти заміж за дуже хорошого юнака із заможної сім'ї. Бузя довго впиралася, а зараз заручені кожного дня пишуть один одному листи. День у день!

4

"Хто ж вона, що, мов зоря, зоріє, гарна, як місяць, ясна, як сонце?.."

То вийшла Бузя. Я міг би заприсягтися, що вона або плакала, або не спала цілу ніч. Чому? Кого вона бачила уві сні? Мене чи іншого, того, кого їй нав'язали батьки проти її волі?

5

Бузя — болюча таємниця для мене. Як літній хмарний день, змінюється її настрій.

Нема дня, щоб вона не одержала листа від "когось" і не відповіла "комусь". І ті лічені хвилини, коли ми лишаємося вдвох, вона розказує мені про нього, говорить, який він хороший, милий, але... "Далеко йому до тебе. Куди йому до тебе!.."

Після ранкової молитви і сніданку Бузя покликала мене прогулятися. У її словах я почув відгомін "Пісні пісень": "Ходімо, мій любий, вийдемо в поле, ночуватимемо в селах! Уранці рано підемо у виноградники. Подивимось, чи розвилася лоза виноградна, чи цвітуть уже гранатові дерева?"

6

У цей погожий літній день земля прибралась у зелені шати, оздобилась розкішною барвистих польових квітів.

На Бузі синьо-бежева сукня, легка, як дим, прозора, як повітря, як небо. У руках барвіста, як поле, парасолька.

Бузя весело говорить, що ублагала матір востаннє попрощатися з містом, з околицями, з млинами, річкою, містком. Мені здається, що сміється Бузя якось силувано, неприродно.

Я нагадую їй, як колись ми бігали тут, узявшись за руки, як рвали зелень на свято, як переходили річку цим містком.

Бузя подає мені букет запашних квіток і дивиться на мене своїми гарними синіми очима з "Пісні пісень" "І погляд цей мені проймає душу".

7

"Ми вже далеко за околицею... Взявшись за руки, йдемо вдвох містком. Дошки хилитаються".

"Здається мені, що Бузя тулиться до мене щоразу ближче. Я чую знайомий аромат її гарного волосся", і здається мені, що чую від неї слова з "Пісні пісень": "Я належу другові моему, а друг мій належить мені..." Жаль, що місток такий короткий. Бузина рука вислизає з моєї руки — і сонце, і небо, і поле, і річка, і ліс втратили всю свою принаду в моїх очах.

8

Бузя вірить у сні. Вона говорить, що вчора уві сні до неї прийшов батько з того світу і сказав, що прийде до неї на весілля.

Бузя вважає себе дурною, і я не можу її переконати, що це зовсім не так.

Наче барвіста квітка, виглядає Бузя на цьому барвистому полі. Я зачарований. Я сп'янілий.

9

"Квіткою здається Бузя, лілеєю з Сарона. Розквітлою трояндою... Я зачарований. Я сп'янілий...

Ніколи, ніколи ще не була Бузя такою справжньою Суламіф'ю з "Пісні пісень", як того дня".

Ми сідаємо на знайомий горбок, і я нагадую їй казку про зачаровану царівну. Бузя перебиває і, сміючись, закінчує її замість мене.

Час уже говорити з нею серйозно, час розкрити перед нею серце... І я закінчую свою думку мовою "Пісні пісень": "Поки день холодом дише — перше, ніж згасне день, цей щасливий день, і тіні простягнуться — і засушення..."

10

Я розкрив перед Бузею своє серце, розповів, що привела мене додому звістка про її заручини Присягаюся річкою, лісом, небом, сонцем, "що я приїхав сюди лише для неї, бо... я люблю її..." Нарешті це слово вирвалось.

11

Бузя плакала, сховавши обличчя в руки, чимраз дужче і дужче. "Сонце перестало гріти. Річка — текти. Лісок — зеленіти. Комахи — літати. Пташки — співати".

Так плаче мала дитина, втративши батьків.

Так плаче жінка, тужачи за своїм коханим.

Так плаче людина, тужачи за своїм життям.

Бузя не хоче втішатися моїми словами. Надто пізно, каже вона, надто пізно я згадав про неї. Наші шляхи різні.

12

"Бузя перестала плакати — і все ожило... І висохли її сльози, як висихають краплі роси під гарячим сонцем". Я хочу звернутися до неї словами "Пісні пісень", але Бузя має власну "Пісню пісень". Вона не перестає хвалити того, іншого, говорячи, що він гарний і порядний. "Може, він не такий вчений, як інші, зате він, добрий. Зате він мені відданий. Зате він любить мене".

Її голос дивно бринить, і мені здається, що цей голос хоче перекричати інший голос. Внутрішній голос.

13

Бузя рвучко підхоплюється. Вона стоїть наді мною горда і прекрасна, як Суламіф.

— "Оглянься, оглянься, Суламіф", — вертайся до мене, Бузю, поки не пізно.

Даремно. Даремно. Бузя не хоче слухати.

14

"Минають дні. Минають тижні". Минуло багато субот після свят, "а я все ще гостюю у своєму містечку. Що я тут роблю? Нічого! Щодня йду на прогулянку за місто. Туди — за млин, через місток, до барвистого поля. Там я сідаю на горбку, де ми удвох колись, багато років тому бігали, наче молоді олені, і стрибали, наче сарни. Там я можу оплакувати незабутню Суламіф з мого "пісне-пісенного" роману".

15

"Що з Бузею? Який кінець? Кінець — бодай найкращий — це сумний акорд.

Початок — найгірший початок — кращий, ніж найкращий кінець". Я краще розкажу початок. "У мене був брат Беня. Він потонув у річці. Залишив сирітку, звали її Бузя. І так далі..."

Початок — нехай буде кінцем мого справжнього сумного роману, якого я дозволив собі назвати "Пісня пісень".